

kortársakról, arról amit adott helyzetben tenni kellett vagy tenni lehetett. Így jutottam el a nálunk oly gazdag, de még nem eléggé ismert és hasznosított napló-, útirajz- és emlékirat-irodalomig. Azóta is ez érdekel legjobban, a céloom megismerkedni s megismertetni másokat azzal, hogy kik voltak, hogy éltek s hogyan csodálkoztak rá a világra azok a közelebbi vagy távolabbi múltban élt honfitársaim, kiket bevallottan, vagy egyszerűen tudat alatt egy dolog vezérelt: hogyan tehetnék magukat hasznossá annak a közösségnek, amelyből vétettek.

• *Beszélgetésünk végén hadd fordítsam derűsebbre a hangulatunkat. George Sárcea román zeneszerző, aki kiválóan tud magyarul és a két háború között a kolozsvári magyar írók, művészek társaságában élt, leírt egy anekdotát az általam is emlegetett híres bonchidai cigányokról meg Bánffy Miklós grófról. Eszerint a bohém természetű író és politikus könnyed öltözetben utazott be Kolozsvárra a barátaihoz, de sokáig ült a kávéházban, időközben hatalmas hóvihar kerekedett. Erdélyben megesik az ilyen gyors időváltozás! Bánffy Miklós táviratot küldött haza, Bonchidára az intézőjének, hogy várja őt az állomáson a bundájával. Az időben – ez a két háború között történt – úgy látszik, hogy lehetett magyarul táviratozni Erdélyben. Ma próbálná meg valaki! A gróf tehát nyugodt lélekkel vonatra ült, és egy jó óra múlva leszállt a bonchidai állomáson. Ott a cigányzenészek vidám muzsikával fogadták. A postai távirások bunda helyett bandát írtak, véletlenül az üzenetbe. Kitalálás, vagy csakugyan így történt?*

Lehet, hogy így történt. De nekem nincs semmi kedvem anekdotázni.
(1986.)

Nemzetesek a nemzet múzeumáért és színházáért

Néprajzi gyűjtés közben a kutató sok mindennel találkozik. Gyakran a néprajz területén tulmutató régi tárgyakra, iratokra, fényképekre bukkan. Ezek közé tartozik a köveskáli kisenemesi eredetű családok levelesládáiban őrzött XVIII–XIX. századi iratok egy része is. Köveskálón (Veszprém m.) Györfly Kálmán és felesége, Kenessey Kornélia őrzi a Kenessey család levelesládáját. A sötétzöldre festett ládán a készítője neve és a készítés évszáma olvasható: N. SOMOGYI GERGŐL 1797. Átvizsgálva számtalan fontos történeti és néprajzi adatot tartalmazó iratra bukkantunk. Ezek közül mutatok be kettőt. Mindegyik egészen kicsi, kétujjnyi széles papíresík a XIX. század első feléből. Méretük arról árulkodik, hogy keletkezésük idején még igencsak takarékosan bántak a papírral. Tartalmukat tekintve mindkét irat pénzbefizetésről kiállított nyugta.

A korábbi ez olvasható: „1809-ik Eszt. N. Somodi István fizet Subsidiumot 6 Frt 16 kr. Museumra 18 kr. Segedelmet fizetett 3 f 8 xr. Museumra való Seged. 18 xr.”

A napóleoni háborúk korában vagyunk. Nemes Somodi Istvánnak is ezért kellett fizetnie az országgyűlés által megszavazott hadiadót (subsidium). Az 1807. évi országgyűlés nemcsak hadiadót szavazott meg, hanem az 1802-ben gróf Széchenyi Ferenc által alapított Magyar Nemzeti Múzeum támogatására „museumra való seged(elmet)” is.

A múzeum alapításáról, szervezéséről így emlékezett meg a kortárs, Budai Ézsaiás Magyarország története című, 1812-ben, Debrecenben kiadott könyvében: „1802-benn November 26-dikán Királyi Fő Komornyik Mester, Sárvári Felső Vidéki Gróf Szécsényi Ferentz Ó Excellentiája, nagy gondal, fáradságtalan szorgalmatossággal, és tömöntelen költséggel összveszedett Bibliothecáját, régi pénzekből, ritka Kézirásokból, Familiai Czimerékből 's a' t. álló Betset Gyűjteményével együtt, az Országnak aján-dékozta; mely nagy Lélekből származott iselékedetnek emlékezete, hogy annál inkább fenn maradna: azt, az 1807-dik esztendőben Budánn tartott Ország Gyűlése, Ó Felsője jóváhagyásából, Végzéseinek 24-dik Czikkelyébe foglalni, illendőnek esmérte. Így vetődött meg, a' Magyar Ország Nemzeti Bibliothekának és Muzeumnak fundam-entoma... Mely időtől fogva, azon Muzeum, a' buzgó Hazafiak adakozásából szépen fejlődik.”

N y u g t a.

Életem ———— *Strul ez tizenkét* król
ezüstben, melyeket az alólírottak kezére a „Monoszloi Kö-
nyes Közönség ———— mint az 1840-ik
esztendői Ország gyűlési költségekből, és azon évi 44-ik törvény cik-
kely által a' Nemzeti játékszinre országosan ajánlott Sommából ezen
Tekintetes Nemes Zala Vármegyének *Tapolcai* Járásában
fekvő birtokaira esendőket minden hijánosság nélkül lefizetett.

Kelt *Monoszloi Apuközség* 1841-ik esztendőben.
az az *9.* for. *16.* kr. ezüstben.

*Hagyományok Járásbeli
Községe*

A ránk maradt nyugta tanúsága szerint Somodi István nemzetes úr is e buzgó hazafiak sorába tartozott a múzeum javára befizetett 18 krajcárjával. Múzeumi „segedelmé” a hadiadóként befizetett összegnek csak elenyésző töredéke.

A másik iraton ez áll: „*Nyugta Kétt strul tizenkilentz król ezüstben, melyeket az alólírottak kezére N. Györfi Adámné Asszonság maradéki a sármelléki birtoktól mint az 1840-ik esztendői Ország gyűlési költségekből, és azon évi 44-ik törvény cikkely által a' Nemzeti játékszinre országosan ajánlott Sommából ezen tekintetes Nemes Zala Vármegyének Szántói Járásában fekvő birtokaira esendőket minden hijánosság nélkül lefizetett. Kelt Sármelléken april hó 21-én 1841-ik esztendőben.*”

A Zala Megyei Levéltárban található monoszloi bíróláda egy nyomdai úton sokszorosított nyugtát őriz az előbbivel azonos szöveggel. Ebből az derül ki, hogy a „Monoszloi Nemes Közönség” 1841. április 20-án 9 forint 16 krajcár adót fizetett be az előző évi országgyűlés költségeire és a „Nemzeti játékszinre”.

E nyugták tartalma összecseng az új Nemzeti Színház központi forrásokból és közadakozásból történő felépítését szorgalmazó szervek hazánk népéhez és a külföldön élő magyarsághoz intézett felhívásának soraival: „*Az első Nemzeti Színházat a reformkor hozta létre, hogy a nemzeti újjászületést, a társadalmi haladást vállaló eszmék harcosa, a nemzeti drámairodalom és színjátszás, a magyar nyelv ápolásának messzesugárzó központja legyen. Első otthonának létrehozásához a korabeli magyar társadalom minden rétege hozzájárult...*”

A magyarok III. világtalálkozója javaslatának sorában ott találjuk azt a jogos igényt, hogy a Nemzeti Színház épüljön fel 1996-ra, a magyar honfoglalás 1100. évfordulójára. Amikor a Nemzeti Színház új otthonának felépítéséhez ismét a közadakozás módozatait, formáit keressük, ne csak a nemzetünk közművelődési intézményeit létrehozó nagy mecénásokra, Széchényi Ferencre, vagy a Nemzeti Színház számára telket ajándékozó Grassalkovich Antalra gondoljunk. Emlékezzünk azokra a százazrekre, a sármelléki nemzetes Györfi Adámné asszonság maradékaira vagy a monoszloi kisnemesekre, akik forintjaikkal, krajcárjaikkal a nemzeti közadakozást teljessé tették. Az ő adományaikkal sáfarkodtak rosszul azok, akik a Nemzeti Színház első épületét lebontották, s az ő emlékük előtt is tisztelgünk az új Nemzeti Színház felépítésével.

Lukács László